

ali i njegov odmak od Gajevih ideja o potpunom podređivanju glazbe ilirskoj ideologiji bez obzira na umjetničku vrijednost skladanih djela.

Posljednji članak u ovom broju, *Od divljega prirodnog svijeta do industrijskih velegradova: ekološka povijest ljudskih društava (197-246)* rad je prerano preminulog Tomislava Markusa, u kojem se autor bavi ekološkom poviješću u širokom vremenskom rasponu od početaka ljudskog djelovanja na prirodu do suvremenog doba, analizirajući teorije i spoznaje kroz bogatu sekundarnu literaturu. Autor suprotstavlja utjecaje na prirodu sakupljača-lovaca s jedne, s onima sjedilačkih društava s druge strane te upozorava na destruktivno djelovanje potonjih od samih početaka.

Cjelina *Razgovor* donosi intervju s dvije stručnjakinje za urbanu povijest, prof. dr. Sarah Rees Jones i prof. dr. Katalin Szende. Slijede cjelina *Ocjene i prikazi* s 13 tekstova, *Izvoješće sa skupa* posvećeno znanstvenom skupu održanom 15. i 16. studenog 2010. na Hrvatskom institutu za povijest pod nazivom *Grad hrvatskoga srednjovjekovlja – vlast i vlasništvo*, a i ovaj se broj završava cjelinom *In memoriam* koja sadrži tekstove u čast dvojici nedavno preminulih povjesničara, Ivana Kampuša i već spomenutog Tomislava Markusa.

Kao zaključak ovog prikaza može se reći kako oba broja *Povijesnih priloga* iz 2010. godine donose brojne raznovrsne, vrijedne i zanimljive radove koji obrađuju slabo zastupljene probleme ili se na nov način bave nekim već obrađivanim temama u hrvatskoj historiografiji. Svakako valja istaknuti i tematski dio drugog broja koji pridonosi razmatranju katkad suviše zanemarenih metodoloških pitanja u povijesnim istraživanjima.

Filip Novosel

Historijski zbornik, god. 63, br. 1-2, Zagreb 2010., 714 str.

Časopis *Historijski zbornik*, izdanje "Društva za hrvatsku povjesnicu", doživio je u Zagrebu 2010. svoju šezdeset i treću godinu izlazenja. Časopis se, kao što to nalaže njegova dugogodišnja praksa, sastoji od dva broja, čiji će sadržaj biti ukratko predstavljen u nastavku. Prvi broj godišnjaka donosi osam izlaganja sa znanstvenog skupa, jedno prethodno priopćenje, tri pregledna članka, jedan rad historiografske problematike, obavijesti, recenzije i prikaze te izvješća sa znanstvenih skupova. Drugi broj sadrži šest izvornih znanstvenih članaka, dva pregledna članka, jednu diskusiju o povijesnoj problematici, ocjene i prikaze te izvješća sa znanstvenih i stručnih skupova.

Prvi broj započinje s izlaganjima sa znanstvenog kolokvija održanog povodom 150. obljetnice prvog modernog popisa stanovništva (1857.-2007.) u organizaciji Odsjeka za povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i suorganizaciji Društva za hrvatsku povjesnicu i Društva za hrvatsku ekonomsku povijest koji je održan 3. prosinca 2007. na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Ovaj znanstveni skup organiziran je povodom 150. obljetnice prvog modernog popisa stanovništva koji je proveden 1857. godine u Habsburškoj monarhiji i hrvatskim zemljama. Kratki opis problematike koja se obrađivala na Okruglom stolu dao je u uvodu Željko Holjevac (3-4).

Petar Korunić na ovom je znanstvenom skupu predstavio dva rada. Prvi članak, nazvan *Početak etnografske statistike u Habsburškoj monarhiji i Hrvatskoj: Etnička identifikacija i etničke strukture stanovništva* (5-51), temelji se na dostupnim statističkim podacima kojima autor istražuje etničku identifikaciju i etničku strukturu stanovništva na navedenim teritorijima kroz razdoblje 19. stoljeća. U tim je istraživanjima autor došao do novih spoznaja koje se razlikuju od dosadašnjih vezanih uz tu tematiku.

Početak moderne statistike u Hrvatskoj i Slavoniji od 1850. do 1857. godine (53-77) drugi je rad Petra Korunića. U njemu autor predstavlja na koji su se način razvile moderne statistike na ovom području te koje su bile zakonske, organizacijske i institucijske osnove za taj razvoj. Autor pokazuje kako je moderno prikupljanje i obrada statističkih podataka u Hrvatskoj i Slavoniji započela 1851. godine te su upravo ti podaci pomogli u provođenju prvog modernog popisa stanovništva i stoke 1857. godine. Kao prilog radu autor donosi službeni "Naputak bana J. Jelačića i Banske vlade za popis stanovništva i stoke u Hrvatskoj i Slavoniji 1851. godine".

Treći rad ove sekcije jest onaj Marianne Nagy naslovljen *Croatia in the Economic Structure of the Habsburg Empire in the Light of the 1857 Census* (79-98). Ovaj kratki rad istražuje strukture zanimanja aktivnog stanovništva u hrvatskim županijama te pukovnijama Vojne krajine, čime se pokušavaju utvrditi stupnjevi razvoja gospodarstva i položaj Hrvatske i Vojne krajine u odnosu na ostale dijelove Habsburške monarhije. Također se i putem popisa stoke utvrđuje koje su vrste domaćih životinja bile više zastupljene u pojedinim dijelovima Hrvatske. Kao prilog autorica daje osam tabela i čak jedanaest grafikona na kojima predstavlja podatke prikupljene iz popisa stanovništva i stoke.

Ivana Žebec autorica je rada *Gospodarstvo Osječke županije u svjetlu popisa stanovništva 1857. godine* (99-115), u kojem objašnjava kako su podaci koji su proizašli iz tog prvog modernog popisa stanovništva i stoke u Monarhiji predstavili gospodarsku situaciju u pojedinim dijelovima Osječke županije. Na temelju tih statističkih podataka autorica zaključuje da se većina stanovništva županije bavila agrarnom proizvodnjom dok je samo dio stanovništva odstupao od ove norme te se usmjerio više na obrte i trgovinu.

Broj Židova u Hrvatskoj prema popisu 1857. godine (117-133) autorice Ljiljane Dobrovšak donosi podatke o broju Židova prisutnih u hrvatskim i slavonskim županijama krajem 19. stoljeća. Koristeći statističke podatke iz popisa stanovništva autorica razmatra u kojem se razdoblju broj židovske populacije povećao, u kojim sredinama su Židovi obično obitali u Hrvatskoj i Slavoniji te objašnjava zašto su se Židovi najčešće nastanjivali u Međimurju, kao i to koji su bili dijelovi hrvatskih prostora gdje je broj Židova bio gotovo neznatan.

Članak Deana Krmca *Istrani u Trstu prema prvom habsburškom modernom popisu stanovništva* (135-147) donosi nam uvid u podatke o boravku istarskog stanovništva na tršćanskom području tijekom 19. stoljeća. Autor navodi statističke podatke o broju doseljenika na područje Trsta, što je ovaj grad postupno pretvorilo u metropolu. Na osnovu podataka iz popisa stanovništva autor iznosi zaključke o istarskim doseljenicima u Trstu te nam predstavlja s kojih su istarskih područja najviše dolazili, koja je bila njihova najčešća dobna skupina, koje im je bilo zanimanje, bračni status i slično.

Aleksej Kalc izlaže svoj rad *Problematika popisa stanovništva slobodnolučkog Trsta od početka sveaustrijske statistike stanovništva 1754. godine do kraja vojnog konskripcijskog sustava sredinom 19. stoljeća* (149-157). U njemu se analizira period koji je prethodio popisu stanovništva iz 1857. godine te nam predočava uvid u statistiku stanovništva općine Trst u drugoj polovici 18. stoljeća. Navodi se da su prijašnji popisi stanovništva bili isključivo vođeni radi vojnih interesa te da su drugačiji kriteriji za popisivanje morali biti korišteni zbog toga što je Trst u tom razdoblju bio izuzet iz vojne regrutacije.

Posljednji članak ove sekcije jest rad Ivice Pletikosića naslovljen *Pomen izvornega popisnega gradiva* (159-165). Ovaj rad dotiče se važnosti povijesnih izvora pri interpretaciji podataka koji su dobiveni iz popisa stanovništva. Autor navodi također kako je korištenje vrijedne starije

izvorne građe bitno pri uspoređivanju podataka koji se nalaze u toj građi s onima koji su proizašli iz službenih popisa stanovništva.

Tematsko poglavlje *Članci* počinje jednim prethodnim priopćenjem. Skupina autora Mislav Gregl, Neven Kovačev i Nataša Štefanec predstavljaju rad *Prilozi za povijest diplomacije i vojnokrajiškog ratovanja u 16. stoljeću* (169-189). Koristeći materijale arhiva u Beču i Grazu autori predstavljaju dva pisma koja smatraju vrijednim izvorima za povijest diplomatskih odnosa između Osmanlijskog Carstva i Svetog Rimskog Carstva Njemačke Narodnosti. Ta su pisma također od iznimne važnosti za povijest Vojne krajine i hrvatskog prostora u ranom novom vijeku te ih stoga autori predstavljaju javnosti u prijepisu i prijevodu uz kritički osvrt.

Prvi pregledni članak ove sekcije naslovljen je *Reformska nastojanja Mletačke Republike u Dalmaciji u drugoj polovici 18. stoljeća u kontekstu novih odnosa moći na jadranskom prostoru* (191-214). Dragan Markovina predstavlja kakve su posljedice trpjeli stanovnici mletačke Dalmacije zbog jačanja gospodarskog i trgovinskog značaja Trsta, Rijeke i Ancone u drugoj polovici 18. stoljeća. Kao posljedica gospodarske stagnacije u ovim krajevima još se navodi i diplomatska inferiornost Mletačke Republike, što uzrokuje političke posljedice. Autor također navodi koje je sve mjere mletačka vlast nastojala uvesti za poboljšanje ove situacije.

Slijedi rad Danijela Vojaka naslovljen *O proučavanju Roma u hrvatskoj znanosti i kulturi ili postoji li hrvatska romologija?* (215-240). Autor predstavlja kronološki prikaz o romološkim istraživanjima u Hrvatskoj od prve polovine 19. stoljeća te navodi koji su se sve istraživači bavili s ovom problematikom. Također se nastoji dati usporedba dostignuća romoloških istraživanja u Hrvatskoj s onima u svijetu te se argumentira da je hrvatska romologija uspjela naći svoje mjesto u hrvatskoj kulturi i znanosti.

Tematsko poglavlje *Historiografija* započinje člankom Ozrena Kosanovića *Prilog za bibliografiju radova o povijesti srednjovjekovnog Vinodola sa historiografskim pregledom* (243-268). Ova impresivna kolekcija od preko 300 bibliografskih jedinica svakako će biti od pomoći svakom istraživaču kojeg zanima povijest tog područja. Autor ukratko donosi i historiografski pregled radova o Vinodolskom zakonu.

Branimir Janković autor je rada *Teorijsko-istraživački pristupi / Historija sjećanja i pamćenja* (269-274) u kojem predstavlja zastupljenost tema sjećanja i pamćenja u hrvatskoj historiografiji, razvijenih pod utjecajem svjetske historiografije. Autor također smatra da će prijevod knjige *Umijeće pamćenja* Frances A. Yates pridonijeti daljnjem proučavanju problematike pamćenja te popularizirati historije sjećanja i pamćenja. Upravo zato autor donosi prva četiri poglavlja navedene knjige (276-311).

Prvi broj godišnjaka predstavlja i brojne obavijesti, recenzije i prikaze (315-372) te izvješća s domaćih i inozemnih znanstvenih i stručnih skupova.

Prvi broj godišnjaka nažalost donosi i četiri nekrologa, za istaknute hrvatske povjesničare, znanstvenike i istraživače Ivana Kampuša (405-407), akademika Luju Margetića (407-410), Hrvoja Matkovića (410-411) te Tomislava Markusa (411-412).

Rad kojim započinje drugi broj godišnjaka, *Svilarstvo Zadarskog okružja u razdoblju od 1852. do 1860. godine* (421-435) Elvisa Čavića, donosi prikaz analize razvoja ove grane privrede u Zadarskom okružju sredinom 19. stoljeća. Autor svoja istraživanja temelji na dosad neistraženoj arhivskoj građi Državnog arhiva u Zadru, a sve s ciljem predstavljanja dosega svilarske djelatnosti u Zadarskom okružju te razlučivanjem kakav je ona utjecaj imala na gospodarski razvoj ovog područja. Pokušava se pritom, kroz predočenje podataka o raspodijeli sadnica

duda kao i podacima o broju i kategoriji naručenih sadnica te pregledima količine proizvedene svile i njene vrijednosti u navedenom periodu, stvoriti sliku o uspješnosti poduhvata ove djelatnosti.

Autor Antoni Cetnarowicz u svom radu naslovljenom *Hrvatski i slovenski nacionalni pokret u Istri u razdoblju jačanja talijanskog iredentizma u prvim godinama dualizma* (437-454), u prijevodu Magdalene Najbar-Agičić, donosi pregled o ova dva pokreta koja se javljaju na istarskom području šezdesetih godina 19. stoljeća. U radu se naglašava kako su brojne političke okolnosti, kao primjerice promjene u političkom uređenju Habsburške monarhije te uvođenje dualizma, rađale brojna nezadovoljstva diljem hrvatskih prostora pa tako i u Istri, što će rezultirati jačanjem nacionalnih pokreta te posljedično njihove sukobe s vladajućim talijanskim građanstvom koje propagira ideje iredentizma.

Rad *Philipp-Franz Bresnitz von Sydačoff o "panslavističkoj agitaciji" među Hrvatima, Srbima i Slovincima* (455-467) Marka Zajca, u prijevodu Sanje Slukan, dotiče se djelovanja austrijskog novinara von Sydačoffa krajem 19. stoljeća. Autor navodi da je kroz njegova djela vidljivo da je on zagovarao ideju prema kojoj je vanjska politika Habsburške Monarhije imala ključnu ulogu na Istoku i Balkanu. Njegov dugogodišnji boravak u Srbiji omogućio mu je uvid kako u političku situaciju na ovim prostorima tako i u rađanje i jačanje panslavističkih i jugoslavenskih pokreta na ovim prostorima. Von Sydačoff smatra da su razni vanjski utjecaji (posebice Rusija) oblikovali smjer jugoslavenskog pokreta, što je po njemu najviše vidljivo u Srbiji koja vodi protuhabsburšku politiku. Hrvatska pak jugoslavensku ideologiju shvaća kao priliku za ostvarenje hrvatsko-srpske suradnje, dok je slovenskom pokretu namijenjena uloga mosta između Južnih i Sjevernih Slavena.

Igor Despot predstavlja svoj rad naslovljen *Bugarska borba za ujedinjenje 1878.-1886.* (469-487) u kojem je opisao bugarsko ujedinjenje u jedinstvenu državu, koje je nastupilo nakon Berlinskog kongresa 1885. godine. Autor navodi koje su društvene skupine potaknule taj proces te objašnjava zašto je upravo teritorij Rumelije poslužio kao osnova za proglašenje i izvođenje ujedinjenja Bugara. Također se predstavljaju napori bugarske strane pri odupiranju brojnim vanjskim neprijateljima (Osmanlijsko Carstvo, Srbija, Grčka i Rusija) ali i bugarske težnje za prisvajanjem teritorija Makedonije i Drinopoljske Trakije.

"Spahina" Islamska vjerska zajednica. Između obnove vakufske autonomije i stranačkog nadzora 1935.-1938. (489-520), rad Zlatka Hasanbegovića, govori o okolnostima unutar Islamske religiozne zajednice u Kraljevini Jugoslaviji te ulasku zastupnika jugoslavenske Muslimanske organizacije Mehmeda Spahe u vladu Milana Stojadinovića 1935. godine. Taj će potez osigurati ponovno uspostavljanje vjerske, prosvjetne i vakufske autonomije muslimanske zajednice unutar Kraljevine. Autor se pri istraživanju ove problematike isključivo služi dosad neobjavljenim arhivskim izvorima.

Rad *Češka i slovačka manjina u Hrvatskoj od kraja Drugog svjetskog rata do sredine pedesetih godina dvadesetog stoljeća* (521-537) autora Slobodana Selinića donosi podatke o ovim dvjema manjinama u poslijeratnom razdoblju. Autor iznosi statističke podatke o broju Čeha i Slovaka koji su obitali na području Hrvatske na temelju službenih popisa stanovništva provedenih nakon rata te navodi kakvi su bili odnosi ovih manjina prema vlasti, u kolikoj mjeri su sudjelovali u Savezu komunista Hrvatske te u organima vlasti. Također se predstavljaju uspjesi rada Čehoslovačkog saveza kao i sva dostignuća prosvjetnog, kulturnog i izdavačkog djelovanja pripadnika ovih manjina u Hrvatskoj.

Posljednji rad iz tematskog poglavlja *Članci* jest onaj Ante Batovića naslovljen *Od ekonomske reforme do Brijunskog plenuma – Američki i britanski izvještaji o Hrvatskoj (1946.-1966.)* (539-558). Rad istražuje britanske i američke diplomatske izvještaje kao i izvještaje CIA-e vezane uz ekonomsku reformu koja se provodila u Jugoslaviji te njezinim političkim posljedicama. Autor donosi podatke iz dokumenata koji se nalaze u državnim arhivima Velike Britanije i Sjedinjenih Američkih Država, a koji su od važnosti jer predstavljaju poglede diplomata na svakodnevni život u poslijeratnoj Jugoslaviji te pokazuju kako su političke odluke utjecale na hrvatsku svakodnevicu.

Tematski dio *Historiografija* predstavlja članak naslovljen *Vrjednovanje internet stranica povijesne tematike* (561-569). Autor Miljenko Hajdarović usmjerava pažnju na sve češću praksu korištenja internetskih podataka prilikom istraživanja povijesti te predlaže metodologiju koja će pomoći pri vrednovanju pojedinih stranica povijesne tematike. Prilikom vrednovanja autor navodi da treba usvojiti određene kriterije kao što su vjerodostojnost, točnost, objektivnost, sadržajnost, funkcionalnost i primjerenost za nastavu. Kao prilog radu predstavljaju se tri internetske stranice koje obrađuju povijesnu tematiku.

Tematsko poglavlje *Diskusija* donosi rad Branimira Jankovića *Kakva sve historija može biti? Uz Hameršakovo čitanje Jenkinsove knjige Promišljanje historije*, Zagreb, 2008, 107 str. (573-590), gdje se navode sve prednosti knjige *Promišljanje historije* koje po autoru mogu utjecati na poboljšanje slike hrvatske historiografije u cijelosti.

Drugi broj godišnjaka donosi ocjene i prikaze (593-663) te izvještaje s domaćih i inozemnih znanstvenih i stručnih skupova (667-714).

Kosana Jovanović

Croatica christiana periodica. Časopis Instituta za crkvenu povijest Katoličkog bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, god. 34, br. 65 (236 str.) – 66 (220 str.), Zagreb 2010.

Tijekom 2010. godine iz tiska su izašla dva nova broja časopisa Instituta za crkvenu povijest Katoličkog bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu *Croatica Christiana periodica*. Ukupno sadrže 19 znanstvenih radova povijesne tematike s naglaskom na crkvenu povijest Hrvata te veći broj prikaza.

Irena Benyovsky Latin otvara 65. broj radom *Razvoj srednjovjekovne Operarije – institucije za izgradnju katedrale u Trogiru* (1-18). Koristeći neistražen spis *Operaria* Pavla Andreisa autorica analizira proces izgradnje katedrale sv. Lovre u Trogiru od sakupljanja sredstava do angažiranja majstora ukazujući pritom na kompleksan odnos crkvenih i svjetovnih vlasti u gradu.

Juraj Slovinac – teolog i profesor pariške Sorbone (19-28) tema je koju obrađuje Zrinka Novak, osim biografskih podataka koji obuhvaćaju život Jurja Slovinca, školovanje i djelovanje u Parizu i Toursu, također istražuje njegovo utjecaj na stvaranje hrvatsko-francuskih srednjovjekovnih kulturnih veza promicanjem hrvatske glagoljaške baštine u Francuskoj.

Zvezdan Strika u prilogu *Pokušaj suzbijanja glagoljice na Zadarskoj sinodi 1460. godine* (29-38) prikazuje odluku Zadarske sinode o suzbijanju upotrebe liturgije na crkvenoslavenskom jeziku hrvatske redakcije. Autor zaključuje kako sinodalna odredba nije posve dokidala liturgijska slavlja na hrvatskom jeziku.

Lovorka Čoralić svojim radom *Oporučna svjedočanstva i zapis o posveti – hrvatske veze s mletačkom crkvom S. Lio (XV.-XVIII. st.)* (39-50) pridonosi boljem poznavanju hrvatsko-mletačkih